

Кастусь ЦВІРКА

НА РАДЗІМЕ ПІСЬМЕННІКА

Пасля ўніверсітэта я не думаў аставацца ў Мінску, папрасіўся накіраваць мяне ў Слуцкі раён. Райаддзел народнай адукацыі знайшоў мне месца выкладчыка мовы і літаратуры ў Труханавіцкай сярэдняй школе.

Труханавічы — даволі вялікае, мнагалюднае сяло. Калі аформіўся ў школе, завуч узяўся падшукаць мне кватэру. Прывёў у звычайную вясковую хату, у якой мяне і пакінуў. Гаспадыня, хударлявая жанчына шанюўнага веку, сустрэла мяне прыветліва, з гатоўнасцю згадзілася памагчы мне ўладкавацца.

Разгаварыліся. І тут выявілася, што яна — родная сястра ўжо добра знаёмага мне пісьменніка Янкі (потым — Яна) Скрыгана — Юльяна, тая Юльяна, якую заўсёды з цеплынёй згадвае Іван Аляксеевіч у многіх сваіх творах. Юльяна Аляксееўна паднесла мне і братаву кнігу з дароўным надпісам — выдадзены пасля ссылкі зборнік апавяданняў у ружаватай абкладцы.

Ад яе і пачуў я тады сямейную трагедыю Скрыганаў. Гэта — раскулачанне бацькоў пісьменніка. І бацьку, і матку яго выслалі на пагібель аж у Котлас.

Юльяна Аляксееўна са слязамі расказала мне, як яна ездзіла ў той Котлас іх праводаць. Высланых «кулакоў» пераважна з розных раёнаў Беларусі пасялілі ў доўгім халодным бараку. Спалі яны на нарах у два ярусы. Людзі мерлі там ад голаду і холаду як мухі. Кожнай раніцай наглядчык адчыняў вароты барака і, называючы па парадку імёны зняволеных, пытаўся: «Іван Лагвіновіч — жывы? Марыя Сакалоўская — жывая? Арцём Целеш — жывы?» і г. д. Тых, хто зайшоў за ноч ад холаду, чакалі людзі з насілкамі, клалі на іх і выносілі. У чужую прамёрзлую зямлю.

Калі Юльяна Аляксееўна паявілася ў тым бараку, яе з усіх бакоў абступілі няшчасныя дахадзягі, засыпалі яе пытаннямі: «Ці не чулі што пра нашых пад Слуцкам?» «А мы мазырскія — што ў нас там робіцца?» «Мо вілейскіх каго знаеце?» «Перадайце нашым, што мы помнім іх...» і г. д., і г. д. І ўсё з плачам, з галашэннямі.

Пра сустрэчу і развітанне з бацькамі Юльяна Аляксееўна зусім не магла гаварыць: не давалі рыданні.

Дзецям Аляксея Скрыгана пашанцавала хоць тым, што іх не выслалі разам з бацькамі. Звычайна, як мне ўсюды расказвалі, «кулакоў» вывозілі сем'ямі — з дзецьмі і старымі.

Нягледзячы на тое, што Янка Скрыган быў сынам «ворагаў народа», ён у тых часы шырока публікаваўся ў розных газетах і часопісах. Яго нават пасылалі на калектывізацыю ў вёскі Беларусі, пра што ён расказваў у друку. Вядома ж, з пазіцыі бальшавіцкай улады.

Рыхтуючы да выдання том выбраных твораў Яна Скрыгана ў серыі «Беларускі кнігазбор», я перачытаў, здаецца, усю яго творчасць, але пра раскулачванне бацькоў чамусьці не знайшоў ні слова.

У Труханавічах мяне, маладога настаўніка, Юльяна Аляксееўна ўладкавала на кватэру ў сям'і сваёй дачкі. Тут аднаго разу сустрэўся я і з самім пісьменнікам, які, прыехаўшы на радзіму, не прамінуў праведаць і сваю пляменніцу. Мы тады добра з ім пагутарылі пра ўсё, што нас цікавіла. Больш за ўсё Іван Аляксеевіч цікавіўся тым, якія беларускія пісьменнікі вывучаюцца ў школе, колькі гадзін адводзіцца на іх творчасць.

Потым у Мінску я даволі часта сустракаўся з ім — і ў Саюзе пісьменнікаў, і ў нашым дзяржаўным выдавецтве, і ў часопісе «Польмя», дзе я працаваў і дзе публікаваўся Ян Скрыган. Даводзілася ездзіць разам з ім і на літаратурныя выступленні.

З Іванам Аляксеевічам заўсёды прыемна было сустрэцца. Ён жыва адгукаўся на розныя падзеі нашага жыцця, усё прымаў блізка да сэрца, пра ўсё цікавіўся, усё хацеў абмеркаваць з людзьмі. З ім увогуле лёгка было гаварыць.

2010